

MREŽENJE ZNANJA V TEKSTILNEM IN OBLAČILNEM INŽENIRSTVU

DS2

POTREBE IN OMEJITVE TEKSTILNEGA IN OBLAČILNEGA SEKTORJA

e-Report

PREDVIDEVANJE VEŠČIN V TEKSTILNI IN OBLAČILNI INDUSTRIJI

Povzetek

PREDVIDEVANJE VEŠČIN V TEKSTILNI IN OBLAČILNI INDUSTRIJI

POVZETEK

poročila, ki je bilo izdelano na podlagi rezultatov teoretične raziskave, izvedene februarja in marca 2015

Izsledki:	Predvidevanje veščin v tekstilni in oblačilni industriji
Delovni sklop:	DS2
Identifikacija izsledkov:	2.2
Vodilni partner za DS:	P9 RO -TUIASI
Raven razširjanja:	Javno
Status:	Končno
Datum za oddajo končnih izsledkov:	30. april 2015
Dejanski datum oddaje:	30. april 2015
Odgovorni partner:	P9 RO - TUIASI
Soodgovorni partner:	P8 EL - CRE.THI.DEV.

VSEBINA

---

1. Uvod.....	4
1.1 Projektni okvir	4
1.2 Cilji poročila	6
1.3 Metodološki vidiki.....	6
1.4 Partnerstvo	9
2. Povzetek.....	10
2.1 Uvod.....	11
2.2 Pregled tekstilnega in oblačilnega sektorja	11
2.3. Predvideni trendi glede novih veščin v prihodnjem tekstilnem in oblačilnem sektorju	12
2.4 Glavne dokazane prednosti, zaradi katerih bi MSP-ji morali soinvestirati in sodelovati pri dejavnostih visokošolskih ustanov	14
2.5 Trendi in pristop k ustvarjanju učinkovitih in privlačnih MOOC-jev	15
2.6 Terenske raziskave – Načrtovanje in metodologija.....	17
2.7 Zaključki.....	19
2.8 Priloge.....	20

1. UVOD

1.1 Projektni okvir

Za tekstilno in oblačilno industrijo v Evropski uniji je značilna izrazita mednarodna konkurenca. Evropski proizvajalci so soočeni z močno konkurenco, ki prihaja iz novoindustrializiranih držav. Slednje imajo zaradi nizkih plač in nenadnih družbenih sprememb precejšnjo konkurenčno prednost na področju proizvodnje in logistike. Če bi evropski tekstilni in oblačilni sektor v takšnem mednarodnem okviru želel preživeti, bi potreboval reformo vodstvene in tržne miselnosti znotraj samih podjetij, poleg tega pa bi moral tudi globlje razumeti procese in delovanje mednarodnih trgov ter njihove potrebe.

Hkrati je evropska podjetja močno prizadela finančna kriza, najhujše posledice so občutila mala in srednje velika podjetja. V več državah so se za podjetja, ki bi želela financiranje preko državnih bančnih sistemov, vrata skorajda zaprla; poleg tega priložnosti za širitev za večino podjetij predstavljajo nesprejemljivo tveganje.

Na rast tekstilnega in oblačilnega sektorja so vplivale tudi spremembe zahtevane kvalifikacije. Do njih je prišlo predvsem zaradi sprememb v življenjskem slogu, vse večja skrb za okoljske smernice in trajnostne rešitve pa ni pripeljala do ustreznih sprememb na področju izobraževanja in poklicnega usposabljanja. Zato je v vodstvenih in strateških sektorjih začelo primanjkovati kvalificirane delovne sile.

Zdi se, da znotraj EU mala in srednje velika podjetja (MSP), ki delujejo v tekstilnem in oblačilnem sektorju, nimajo dovolj velikega potenciala, da bi dosegla mednarodne rastoče trge, saj nimajo v izvoz usmerjenega načrta za rast in zmožnosti, da bi ustvarila izvozne pogoje.

Hkrati je vsesplošna stagnacija trga znotraj Evropske unije vplivala na – predvsem netehnološko – inovacijo, tj. na organizacijske, vodstvene in tržne metode. Gojenje inovativne miselnosti na zgoraj omenjenih področjih je življenjskega pomena za vsak industrijski sektor, zaradi česar bi morale biti to ključni del vodstvenega usposabljanja. Kljub temu dejstvu je visoko izobraževanje na področju tekstilij in oblačil v svojih predmetnikih takšne večšinespregledalo.

Zaradi razvojnih premikov javnosti glede razumevanja okoljskih vprašanj in njihovega priznavanja so trajnostni razvoj, zdrava okoljska proizvodnja in organizacijske prakse postale izredno pomembne za vse stopnje proizvodnje. Menedžerji se bodo morali bolj kot kadarkoli prej osredotočiti na

energijsko učinkovitost in nadzor izpustov, saj bo nadzor kakovosti vse bolj osredotočen na okoljske standarde.

Osnovne vodstvene veščine, kot so vodenje, komunikacijske veščine, sposobnost sodelovanja, finančne veščine, veščine projektnega vodenja in kritično mišljenje, bodo vedno prednostna naloga vsakega poklicnega usposabljanja.

Kontekst, v katerem je nastajal projekt, je vpeljava okvira, s katerim bi lahko predvideli potrebne veščine, da bi tako dobili boljše kvalificirane strokovnjake. Glavni cilj je premostitev vrzeli med izobraževanjem in proizvodnjo, da bi okrepili sinergijo med inovacijo, veščinami in delovnimi mesti, in sicer znotraj prilagodljivega globalnega konteksta.

Najpomembnejšadejavnika, ki prispevata k nastanku te vrzeli, sta neustreznost trenutnih izobraževalnih procesov in njihova nepovezanost s proizvodnjo, zaradi česar ni mogoče izpolnjevati strokovnih zahtev, predvsem na področju netehničnih in strateških veščin v sektorju (predvsem zaradi hitrih in izrednih sprememb v okolju na ravni EU in mednarodnih trgov). Poleg tega skorajda ni strokovnih združenj in združenj delodajalcev, ki bi imela neposredne izkušnje s potrebami sektorja, kar bi vplivalo na priznavanje in oblikovanje izobraževalnih predmetnikov znotraj višješolskih ustanov.

Projekt deluje v smeri skupnega delovanja vseh udeležencev v tekstilni in oblačilni industriji z namenom potrditve izobraževalnih programov in tečajev poklicnega usposabljanja. S tem želimo odgovoriti na nenehno spreminjajoče se zahteve mednarodnih in rastočih trgov, kar bi povečalo učinkovitost in konkurenčnost malih in srednje velikih evropskih tekstilnih in oblačilnih podjetij.

Sodelovanje med strokovnimi združenji, delodajalci in višješolskimi ustanovami pri oblikovanju prihodnjih predmetnikov je bistvenega pomena za preživetje in rast sektorja.

Projekt želi posodobiti evropske višješolske izobraževalne sisteme, pri tem pa upošteva, da v tekstilnem in oblačilnem sektorju prevladujejo MSP-ji. Glavni cilji projekta so tako:

Izboljšanje inovacij v višješolskih tekstilnih in oblačilnih podjetjih, in sicer s skupnim razvojem novih učnih in poučevalnih metod, ki temeljijo na reševanju problemov, hkrati pa so osredotočene na učence in se odzivajo na izzive in težave, s katerimi je soočen sektor. Poseben poudarek je na izvoznem upravljanju, netehnoloških inovacijah, tržnih inovacijah, preoblikovanju procesov v skladu s trajnostnim razvojem, CSR in kakovostjo.

Gojenje podjetniške miselnosti in veščin nove generacije tekstilnih in oblačilnih menedžerjev, in sicer z inovativnimi pristopi k medpredmetnemu učenju veščin v višješolskih programih, ki so razviti v sodelovanju s podjetji. Poudarek je na podjetniških veščinah, predvsem vodstvenih sposobnostih, tveganju in kreativnosti.

Če upoštevamo nove zahteve in pritisk, ki jih je finančna kriza prinesla MSP-jem, je izredno pomembno, da se vzpostavi stalno produktivno sodelovanje med izobraževanjem in proizvodnjo. S tem lahko zagotovimo spodbujanje in vzpostavljanje strateških veščin in pobud preko previdne in poučene ocene tveganja znotraj novih proizvodnih okvirov na tem področju.

Glavni cilj projekta je oblikovanje, postavitve in vodenje množičnega odprtega spletnega tečaja (MOOC), ki bo razjasnil in poustvaril rezultate raziskav in sodelovanja med izobraževalnimi ustanovami in proizvodnjo.

1.2 Cilji poročila

V okviru splošnih projektnih ciljev so cilji DS2 – **Potrebe in omejitve tekstilnega in oblačilnega sektorja** – osredotočeni na oceno potreb evropskih MSP-jev v tekstilnem in oblačilnem sektorju, predvsem glede rasti, inovacij in trajnostnega razvoja. V tej fazi so podprti izmenjava dobrih praks, vzajemno učenje in razvoj skupnih rezultatov pri udeležencih v partnerskih državah.

Trenutno poročilo, *Predvidevanje veščin v tekstilni in oblačilni industriji*, predstavlja eno izmed posledic DS2. S svojimi rezultati predstavlja podlago za doseganje naslednjih specifičnih projektnih ciljev:

- razvoj sektorskih metod za predvidevanje potreb po višji ravni veščin;
- identifikacija novih veščin za prihodnje menedžerje na področju tekstilij in oblačil;
- oblikovanje in vpeljava specifičnih pobud, ki delodajalce spodbudijo, da soinvestirajo in sodelujejo pri dejavnostih visokošolskih ustanov in raziskovalnih ter poslovnih centrov, da bi odgovorili na potrebe po novih veščinah;
- razvoj novega prožnega in inovativnega učnega pristopa in načina podajanja za tekstilni in oblačilni sektor, pri čemer moramo upoštevati ovire, ki obstajajo med visokoškolskimi ustanovami in MSP-ji, mikropodjetji ter priizkustvenem učenju/v življenjskih situacijah.

1.3 Metodološki vidiki

Metodologija, ki smo jo uporabili pri predvidevanju veščin novih menedžerjev tekstilnih in oblačilnih MSP-jev, je temeljila na kvalitativnih raziskavah, ki so vključevale kvalitativne metode.

Na tej stopnji projekta je glavni kvalitativni metodološki pristop, ki smo ga uporabili za predvidevanje veščin, temeljil na sekundarnih raziskavah, in sicer sekundarnem zbiranju podatkov. To je vključevalo povzemanje, zbiranje in sintezo obstoječih raziskovalnih publikacij in poročil: sektorskih poročil, obvestil in študij na mednarodni, evropski, državni in lokalni ravni, statističnih podatkov, publikacij (učbenikov, člankov in belih knjig), študij primerov, dobrih praks itd.

Teoretične raziskave so bile osredotočene predvsem na kvalitativno analizo tekstilnega in oblačilnega sektorja, evidenčnih trendov in različnih vidikov industrije znotraj osemletnega časovnega obdobja. Statistične podatke smo pridobili iz zanesljivih virov, nato pa smo jih konsolidirali in navzkrižno preverili z državnimi ter mednarodnimi poročili, ki se osredotočajo na gonilnike sprememb in predvidevane potrebe po veščinah znotraj sektorja.

Partnerji so iz zbranih podatkov dobili informacije, pri čemer so uporabljali obstoječe vire na organizacijski, državni, evropski in svetovni ravni, na primer: spletne vire, članke (oziroma druge publikacije), učbenike, dokumente vladnih in relevantnih državnih organov, univerz in raziskovalnih organizacij, druge industrijske vire.

Vsi partnerji so pregledovali svoje lastne državne vire. Mednarodni oziroma evropski viri so bili razdeljeni med partnerje. Vzpostavili smo podatkovno bazo s kontaktnimi podatki udeležencev in ciljnih skupin, ki smo jo uporabili v okviru več delovnih sklopov: DS2, DS3, DS5, DS6 in DS7.

Teoretične raziskave so se osredotočale na kvalitativno in kvantitativno (kadar smo imeli dostop do zanesljivih statističnih podatkov) analizo in na opise naslednjih industrijskih vidikov:

- analiza trenutne situacije tekstilnega in oblačilnega sektorja v partnerskih državah (in/oziroma v sosednjih regijah);
- analiza novih veščin za prihodnji tekstilni in oblačilni sektor na podlagi evropskih sektorskih poročil (vključno s poročili partnerskih držav);
- skupne informacije o sektorskih centrih za spremljanje/združenjih, raziskovalnih centrih in visokošolskih ustanovah na različnih državnih ravneh in na evropski ravni za spremljanje razvoja sektorskih veščin in predvidevanje potreb po specifičnih veščinah;
- analiza specifičnih obstoječih pobud, ki delodajalce spodbudijo, da soinvestirajo in sodelujejo pri dejavnostih visokošolskih ustanov in raziskovalnih ter poslovnih centrov, da bi se odzvali na potrebe po novih veščinah;
- analiza trendov in pristopov pri oblikovanju učinkovitih in privlačnih MOOC-jev kot novega prožnega in inovativnega učnega pristopa in načina podajanja za tekstilni in oblačilni sektor; pri tem moramo upoštevati ovire, ki obstajajo med visokošolskimi ustanovami in MSP-ji, mikropodjetji ter pri izkustvenem učenju/v življenjskih situacijah;

- kontaktne podatkovne baze (z državnimi telesi/organi, univerzami, RTO-ji (raziskovalnimi tehničnimi organizacijami), šolami in centri za poklicno izobraževanje in usposabljanje, strokovnimi organizacijami/združenji, drugimi relevantnimi izobraževalnimi ustanovami in podjetji).

Z namenom izdelave tega poročila in dosege zastavljenih ciljev potrebne informacije in analize temeljijo na delu vseh partnerjev, ki so sledili metodološkim smernicam za teoretično raziskavo, o katerih smo se dogovorili januarja 2015. Opravili so naslednje porazdeljene naloge:

- pregled državnega tekstilnega in oblačilnega sektorja (vključeni partnerji: P10—odgovoren, P2, P5, P6, P8, P11, P12, P13, P14);
- pregled literature, ki opredeljuje nove veščine, potrebne v tekstilnem in oblačilnem sektorju (vključeni partnerji: vsi, P9—odgovoren);
- priprava glavnih evropskih sektorskih poročil o novih veščinah za prihodnji tekstilni in oblačilni sektor (vključeni partnerji: P2—odgovoren, P4, P13);
- glavni mednarodni sektorski centri za spremljanje/združenja, raziskovalni centri in visokošolske ustanove na različnih državnih ravneh in na evropski ravni: spremljanje razvoja sektorskih veščin in predvidevanje potreb po specifičnih veščinah (vključeni partnerji: P5—odgovoren, P2, P3, P6, P9, P11, P12, P13, P14);
- priprava glavnih dokazanih prednosti MSP-jev za soinvestiranje in sodelovanje pri dejavnostih visokošolskih ustanov in raziskovalnih ter poslovnih centrov, usmerjenih v iskanje rešitve za nove potrebne veščine (P3—odgovoren, P4, P7);
- analiza trendov in pristopov za ustvarjanje učinkovitih in privlačnih MOOC-jev, ki omogočajo aktivnejšo udeležbo pri izobraževanju ter decentralizirano, samostojno in učinkovito izkustveno učenje, ki je časovno in krajevno bolj neodvisno (vključeni partnerji: P1—odgovoren, P9, P14).

1.4 Partnerstvo

Številka partnerja	Ime organizacije
P1	LinkCampusUniversity
P2	Universiteit Gent/DepartmentofTextiles
P3	Material ConnexionItaliaSrl
P4	AssociacióAgrupació d'EmpresesInnovadoresTèxtils
P5	UniversitatPolitècnica de Catalunya
P6	TechnologicalEducation Institute ofPiraeus
P7	A Fotopoulou GLP
P8	CreativeThinkingDevelopment
P9	»GheorgheAsachi« TechnicalUniversityofIasi
P10	AsociatiaAbsolventilorFacultatii de Textile-Pielarie din Iasi
P11	Univerza v Ljubljani
P12	FundacjaRozwojuPrzedsiębiorczosci
P13	CIAPE – CentroItalianoper l'ApprendimentoPermanente
P14	Maison de la Promotion Sociale

2. POVZETEK

Poročilo ***Predvidevanje veščin v tekstilni in oblačilni industriji*** je nastalo v okviru projekta *Bodoči menedžerji za tekstilna in oblačilna podjetja, usmerjena vizvoz, trženje, inovacije, trajnostni razvoj in podjetništvo – TECLO* in je končni rezultat DS2 – *Potrebe in omejitve tekstilnega in oblačilnega sektorja*.

To poročilo se naslanja na ključne ugotovitve načrtovane teoretične raziskave in združuje informacije iz različnih dostopnih virov, da bi z njimi dosegli zastavljene cilje; poudarja pomembne zaključke, da bi z njimi lahko opisali trenutne razmere v tekstilni in oblačilni industriji, nove potrebne veščine v tem sektorju in podporo, ki jo potrebujejo MSP-ji in jo bodo omogočili projektni rezultati.

Glavne vidike, ki so predstavljeni v poročilu, lahko povzamemo na naslednji način:

- kratek pregled tekstilnega in oblačilnega sektorja v Evropi;
- omenjanje glavnih sektorskih centrov za opazovanje/združenj, raziskovalnih centrov in visokošolskih ustanov na različnih državnih ravneh in na evropski ravni;
- opis novih veščin prihodnjih tekstilnih in oblačilnih menedžerjev;
- glavna evropska sektorska poročila o novih veščinah za prihodnji tekstilni in oblačilni sektor;
- glavne dokazane prednosti, ki jih prinašata soinvestiranje in deljenje med podjetji, visokošolskimi ustanovami ter raziskovalnimi in poslovnimi centri pri vprašanju novih potrebnih veščin;
- trendi in pristopi k razvoju novih prožnih in inovativnih učnih metod, ki temeljijo na uporabi IKT in ki jih lahko uporabimo v visokošolskem tekstilnem in oblačilnem sektorju;
- splošen in dokumentiran pogled na prednosti uporabe MOOC-jev kot prožnega in inovativnega pristopa, ki daje pozitivne rezultate;
- metodologija in orodja, ki jih potrebujemo za anketo na terenu, s katero bi odkrili glavne potrebe in vrsto podpore, ki bi jo potrebovali tekstilni in oblačilni MSP-ji, da bi postali »učinkoviti in inovativni«; glavne prednosti poučevanja medpredmetnih veščin preko MOOC-jev.

2.1 Uvod

Uvodni del poročila predstavlja splošen kontekst projekta in njegove cilje ter opozarja na potrebo po oblikovanju okvira, s katerim bomo lahko predvideli potrebne veščine in dobili bolj kvalificirane strokovnjake. S tem namenom mora takšen okvir vse udeležence v tekstilnem in oblačilnem sektorju pripraviti, da sodelujejo pri priznavanju izobraževalnih programov in tečajev poklicnega usposabljanja, s čimer lahko zadovoljimo spreminjajoče se potrebe domačih, mednarodnih in rastočih trgov ter povečamo učinkovitost in konkurenčnost malih in srednje velikih evropskih tekstilnih in oblačilnih podjetij. Poleg tega poudarja namere DS2 – *Potrebe in omejitve tekstilnega in oblačilnega sektorja*, med rezultati katerega je tudi to poročilo *Predvidevanje veščin v tekstilni in oblačilni industriji*. Slednje postavlja temelje za doseganje določenih projektnih ciljev.

2.2 Pregled tekstilnega in oblačilnega sektorja

Namen **drugega poglavja** je, da ponudi analizo tekstilnega in oblačilnega sektorja, poroča o uspešnosti njegovih podsektorjev in opredeli priložnosti, ki jih sektor ponuja. Statistične podatke smo pridobili iz zanesljivih virov, nato pa smo jih konsolidirali in navzkrižno preverili z državnimi ter mednarodnimi poročili, ki se osredotočajo na gonilnike sprememb in predvidene potrebe po veščinah znotraj sektorja.

Znotraj evropske tekstilne in oblačilne industrije smo odkrili in opisali pet ključnih gonilnikov sprememb: industrijski in potrošniški trgi, globalizacija, znanje in tehnologija, politika in regulacija ter finančna kriza. Glavne ugotovitve, ki zadevajo trende in gonilnike sprememb, se osredotočajo na potrebe, industrijske strategije, tehnologijo in finančne ter človeške vire.

To poglavje poleg tega vključuje tudi rezultate teoretične raziskave, ki se nanaša na ugotovitev relevantnih teles, ki nadzorujejo razvoj sektorskih veščin in predvidevajo prihodnje potrebe po veščinah: državna telesa/organi, agencije, univerze, raziskovalne ustanove, strokovne organizacije/združenja, podjetja, drugi relevantni udeleženci itd., in sicer na različnih državnih ravneh in na ravni EU.

Predstavljeni rezultati so bili zbrani v podatkovno bazo v obliki referenc, ki se nanašajo na glavne sektorske opazovalne centre, združenja, raziskovalne centre in visokošolske ustanove, vse to na različnih državnih ravneh in na ravni EU; poleg tega obsegajo tudi seznam kontaktnih oseb po posameznih državah. Podatkovna baza združuje različne udeležence iz tekstilnega in oblačilnega sektorja, vključno z univerzami, ki imajo tekstilne in oblačilne študijske programe, raziskovalnimi

centri na področju tekstilnega in oblačilnega inženiringa, vladnimi telesi, državnimi/lokalnimi agencijami, odbori, podjetji iz tekstilnega in oblačilnega sektorja in nevladnimi organizacijami.

2.3. Predvideni trendi glede novih veščin v prihodnjem tekstilnem in oblačilnem sektorju

Podobno kot drugi proizvodni sektorji je tudi tekstilni in oblačilni sektor zelo občutljiv za izzive, ki jih predstavljajo internacionalizacija, globalizacija in rastoči trgi. Internacionalizacija je nujna za rast, kljub temu pa velja, da mora podjetje tudi na domačem trgu ostati močno¹. Da bi ustregla povpraševanju kupcev po etičnih in okolju prijaznih izdelkih, se evropska podjetja vse bolj zanimajo za investicijo v svojo podjetniško odgovornost in trajnostni razvoj. Poleg tega se pričakuje, da tekstilni in oblačilni sektor raste tako, da dodaja vrednost z inovativnimi izdelki, tehnologijami in procesi. Številne evropske države so tako na primer svoje delovanje prestavile na tehnične trge z višjo vrednostjo, kot je na primer tehnični tekstil. Hkrati mora sektor obdržati svoje tradicionalne prednosti, ki izhajajo iz mode in blagovnih znamk, kreativnega oblikovanja, novih poslovnih modelov in dobrih praks. Vse te spremembe zahtevajo visoko kvalificirano in večjo delovno silo.

Evropski ekonomsko-socialni odbor meni², da bi morala biti rast tekstilnega in oblačilnega sektorja PAMETNA, in sicer na podlagi kreativnosti, inovacije in internacionalizacije. Hkrati bi morala biti INKLUZIVNA, in sicer z razvojem strankam prilagojenih izdelkov. Rast mora biti istočasno TRAJNOSTNA, kar lahko dosežemo z razvijanjem okolju prijaznih izdelkov.

Veščine, ki jih zahtevajo posamezna delovna mesta znotraj evropske tekstilne in oblačilne industrije, so se po mnenju Evropske komisije močno spremenile.³ V obdobju med letoma 2013 in 2025 se bodo še naprej hitro spreminjale. V njihovem poročilu lahko razberemo, da to velja za naslednje specifične veščine, ki jih bo evropski tekstilni in oblačilni sektor potreboval glede na morebiten razvoj do leta 2020:

1. Pri zaposlovanju bodo še naprej najpomembnejše tehnične proizvodne kompetence, vse bolj pa bo sektor potreboval vsestransko osebje, ki lahko delo opravlja na različnih delovnih postajah.
2. Vse pomembnejši so upravljanje dobavne verige, podjetniške, prodajne in tržne veščine (vključno z veščinami, povezanimi z mednarodno trgovino). V primeru številnih evropskih tekstilnih in oblačilnih podjetij je »prodaja zamenjala proizvodnjo«.

¹Support and Training Needs Among Swedish Fashion Companies, The Swedish School of Textiles, Univerza v Borasu, 2012

²Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora, izraženo v dokumentu »Growth Driver Technical Textiles«, 2013.

³Letno poročilo (2012). Evropski svet za usposabljanje -- Tekstilije, oblačila in usnjeni izdelki

3. Evropska tekstilna in oblačilna industrija bo še naprej potrebovala veščine na področju tehnologije, inovacij in trajnostnega razvoja. Glavna relevantna tehnološka področja vključujejo masovno prilagajanje izdelkov kupcem, 3D-merjenje telesa, napredne CAD in e-prodajne tehnologije, spletno infrastrukturo za oblačila po meri in e-prodajo, ki je usmerjena od maloprodajnih podjetij k potrošnikom.

Nove razmere bodo od podjetij v tem sektorju zahtevale, da uspešno izpeljejo proces prestrukturiranja in pogosto spremenijo svoj poslovni model.

Glavni cilj poročila je še vedno **predvidevanje novih veščin v prihodnjem tekstilnem in oblačilnem sektorju**, saj se trg dela v tem sektorju skupaj z veščinami, ki jih potrebujejo delavci, vse hitreje razvija, prihodnja delovna mesta pa zahtevajo mešan profil veščin, kompetenc in kvalifikacij. V tem kontekstu bo za menedžerje MSP-jev v tekstilnem in oblačilnem sektorju vse bolj nujno, da pridobijo raznolike medpredmetne ključne kompetence ter razvijejo nove veščine, s katerimi se lahko prilagodijo raznolikim novim nalogam.

Informacije, ki se nanašajo na to temo in so v **3. poglavju** poročila, izhajajo iz teoretičnih raziskav, ki vključujejo pregled literature in analizo evropskih sektorskih poročil o novih veščinah za prihodnji tekstilni in oblačilni sektor.

Pregled literature o novih veščinah, ki bodo potrebne v prihodnjem tekstilnem in oblačilnem sektorju, pokaže, da bo potrebno prestrukturiranje procesov in sprememba poslovnega modela tekstilnih in oblačilnih podjetij ter ključnih gonilnih sile potreb po novih veščinah v sektorju.

Menedžerske veščine so znotraj tekstilne in oblačilne industrije vse bolj pomembne. Pojavljajo se velike potrebe po tem, da imajo zaposleni mešanico tehničnih in vodstvenih veščin, ki jih dopolnjujejo mehke in medpredmetne veščine (npr. komunikacijske in medosebne veščine), predvsem podjetništvo. Številne gospodarske napovedi poudarjajo, da povpraševanje na rastočih trgih narašča; tekstilna in oblačilna industrija bi morala svojo izvozno strategijo preusmeriti na te trge, to pa bo od novih menedžerjev zahtevalo kombinacijo tržnih, distribucijskih in blagovnih veščin. Inovacija je bila identificirana kot ključno področje, ki prispeva k rasti in odpornosti tekstilnega in oblačilnega sektorja.

V teh podjetjih inovacija ne zadeva samo razvoja in uporabe novih tehnologij, temveč tudi uspešno izvedbo novih idej in spremembo poslovnih priložnosti v tržni uspeh ter reorganizacijo ustaljenih poslovnih praks, zunanjih razmerij in trženja. Pri večini podjetij, ki so uspešna na področju tekstilnih inovacij, je vodstvo osvojilo veščine, povezane z masovno prilagoditvijo izdelkov posameznim kupcem, projektno vodenje, vodenje medsebojnih odnosov in odnosov z raziskovalnimi središči.

Evropska podjetja so soočena z vse večjo globalno konkurenco, zato se pri zagotavljanju trajne konkurenčnosti vse pogosteje zanašajo na raziskave in inovacije. V okviru tega procesa se vse pogosteje širi polje uporabe vlaknastih in tekstilnih materialov ter tehnologij. Na številnih velikih končnih trgih, na primer v prevozniskem, gradbenem, energetske, zdravstvenem in okoljskem sektorju, tekstilne rešitve zaradi svojih edinstvenih trajnostnih lastnosti in trpežnosti vse pogosteje nadomeščajo tradicionalne materiale in tehnologije. Poleg tega so tu še veliki in privlačni trgi mode ter notranjega oblikovanja, ki evropskim podjetjem na domačem trgu in v svetu ponujajo zanimiv potencial za rast, in sicer zaradi večje kreativnosti, boljše kakovosti, trajnosti oziroma novih poslovnih modelov, kot je masovna prilagoditev izdelka potrebam posameznega kupca.

2.4 Glavne dokazane prednosti, zaradi katerih bi MSP-ji morali soinvestirati in sodelovati pri dejavnostih visokošolskih ustanov

V tem poglavju poročila so predstavljene različne vrste industrijskega in univerzitetnega sodelovanja, ki že poteka, in poleg tega analize tistih področij, ki so največjega strateškega pomena za izvajanje projekta TECLO. Poleg tega poglavje poudarja prednosti – in ovire – takšnega sodelovanja; predstavljena je tudi analiza razlogov, ki preprečujejo boljše sodelovanje.

Cilj te naloge je identificirati pobude, ki delodajalce spodbudijo, da soinvestirajo in sodelujejo pri dejavnostih visokošolskih ustanov in raziskovalnih ter poslovnih centrov, da bi se odzvali na nove potrebe po veščinah. Rezultati raziskave bodo evropskim tekstilnim in oblačilnim MSP-jem, delodajalskim združenjem in sindikatom podali motivacijsko orodje (Decalogue) za večje sodelovanje pri prihodnjem tekstilnem izobraževanju; pri tem bodo omenjeni delovali kot partnerji visokošolskih ustanov, predvsem na področju opredeljevanja in priznavanja predmetnikov, prilagajanja predmetnikov trenutnim in nastajajočim potrebam na trgu dela, odstranjevanja meja med tehničnimi, oblikovalskimi, komercialnimi in družbenimi veščinami, hkrati pa bodo omogočili razvoj mehkih veščin za inovacijo procesov, ki so še prav posebej pomembne za mikro-, mala in srednje velika podjetja, ko se trudijo zapolniti vrzel v produktivnosti.

Teoretično poročilo o tej temi bi moralo odsevati rezultate povezav med univerzo in industrijo, ki jih lahko izmerimo, ter obstoječo politiko povezav med univerzo in industrijo, s katero bi želeli povečati prenos znanja in učni potencial, da bi zapolnili vrzeli v znanju, okrepili podjetniško razmišljanje študentov itd. Poročilo opozarja tudi na specifične ovire in morebitne spodbude, ki bi MSP-je spodbudile k povezovanju z visokošolskimi ustanovami, da bi tako lahko zapolnili vrzel v produktivnosti.

Pregled literature na to temo samo še izpostavi prednosti tesne povezave industrije in visokošolskih ustanov; poudari različne oblike sodelovanja in njihovo učinkovitost ter priložnosti za mala in srednje velika podjetja in visokošolske ustanove, da delujejo v jasno korist obeh strank.

Glavne prednosti partnerstva med podjetji, visokošolskimi ustanovami in raziskovalnimi središči izhajajo *iz inovacij in prenosa znanja*.

Številni avtorji (Perkmann, 2007, Bonaccorsi in Piccaluga, 1994, Blumenthal et al., 1996, Webster, 1994, Urayaa, 2010, Etzkowitz, 2008) poudarjajo novo vlogo visokošolskih ustanov, njihov vpliv na gospodarstvo in družbo in potrebo po proaktivnem pristopu pri strateškem razmišljanju in pripravi dolgoročnih načrtov. Visokošolske ustanove poleg osnovnih funkcij učenja in raziskovanja razvijajo tretjo funkcijo – komercializacijo, kjer je partnerstvo s podjetji najpomembnejši element.

Število raziskovalnih partnerstev med korporacijami, raziskovalnimi središči in visokošolskimi ustanovami se je v preteklih 20 letih zelo povečalo. Velik vpliv je imela tudi potreba podjetij, da ostanejo konkurenčna, tako da specifične raziskovalne projekte predajo zunanjim izvajalcem – visokošolskim ustanovam in raziskovalnim središčem. Če korporacije želijo ostati konkurenčne v globalnem gospodarstvu, je nujno, da pospešijo inovacijski proces.

Zbrane dobre prakse in najboljše študije so bile izbrane v sklop petnajstih primerov, ki kažejo že obstoječe sodelovanje med visokošolskimi ustanovami in malimi in srednje velikimi podjetji ter njihovimi cilji.

15

Univerze so lahko pomemben vir inovativne strategije podjetja; podjetja so lahko za univerzo vir uporabnih raziskav in otipljivih rezultatov. Ključni rezultat sodelovanja je znanje, ki pride iz takšnega sodelovanja; vsak udeleženec lahko prispeva in izboljša rezultate in delovanje drugega udeleženca.

Približevanje programov MSP-jem se nanaša na vse vrste zgoraj omenjenega sodelovanja. Visokošolske ustanove lahko predvsem omogočijo vseživljenjsko učenje, vendar mora biti takšno sodelovanje prilagojeno potrebam MSP-jev. Oblika, ki jo bodo imeli izobraževalni programi, mora odpraviti ovire, s katerimi so soočeni MSP-ji, na primer pomanjkanje časa. Programi usposabljanja se tako lahko na primer izvajajo znotraj organizacije, vendar preko zunanjih izvajalcev ali celo e-učenja.

2.5 Trendi in pristop k ustvarjanju učinkovitih in privlačnih MOOC-jev

Prihodnje stanje na področju tekstilij in oblačil bo še najbolj obremenjevalo tekstilne in oblačilne menedžerje manjših podjetij, saj bo zahtevalo nove specifične veščine. Nastajajoče kompetence za

višje kvalificirana delovna mesta se nanašajo na iskanje načinov za vpeljavo izvozno usmerjenih strategij, netehnoloških in tržnih inovacij, preoblikovanje procesa v skladu s trajnostnim razvojem, CSR in kakovostjo, predvsem pa na podjetništvo, saj se tako lahko prilagodimo spreminjajočemu se okolju; poleg tega je pomembna tudi visokokakovostna izobrazba.

Evropski tekstilni in oblačilni menedžerji potrebujejo inovativen pristop, s katerim bodo lahko neprestano pridobivali potrebno visoko raven veščin, ki jih potrebujejo za: (1) uvajanje izvozno usmerjenih strategij; (2) uvajanje netehnoloških in tržnih inovacij; (3) preoblikovanje procesov v smeri trajnostnega razvoja, korporativne družbene odgovornosti (CSR) in kakovosti; (4) uvajanje sprememb in večje učinkovitosti s pomočjo podjetniških veščin.

V zadnjem desetletju je eden izmed največjih premikov v izobraževanju nastal z uvedbo množičnih odprtih spletnih tečajev (MOOC). V tem kontekstu je cilj tega poročila, da ponudi splošen in dokumentiran pogled na prednosti uporabe MOOC-jev kot prožnega in inovativnega pristopa, ki daje pozitivne rezultate.

Še preden vzpostavimo učinkovit in privlačen MOOC, tj. nov način usposabljanja v okviru tekstilnih in oblačilnih visokošolskih ustanov, ki temelji na izkustvenem učenju/življenjskih situacijah, kjer študenti aktivneje pristopijo k pedagoškemu procesu, hkrati pa se upoštevajo ovire, ki obstajajo pri sodelovanju z MSP-ji in mikropodjetji, potrebujemo dobro dokumentacijo o tej temi.

Teoretično raziskovanje trendov in pristopov k vzpostavljanju učinkovitih in privlačnih MOOC-jev je namenjeno postavljanju argumentov in rešitev za ustvarjanje prožnega IKT-orodja, namenjenega prihodnjim tekstilnim in oblačilnim menedžerjem, ki vsebine podaja na zelo praktičen in delovno usmerjen način, pri čemer so poudarjene predvsem simulacije in življenjske situacije.

Odprto izobraževanje prinaša nove priložnosti za inovacije na področju visokošolskega izobraževanja, s katerimi bodo ustanove in akademiki lahko raziskali nove spletne učne modele in inovativne prakse na področju poučevanja in učenja. Posledično je bila ena izmed glavnih dejavnosti, načrtovanih znotraj projekta TECLO, teoretična raziskava trendov in pristopov k vzpostavljanju učinkovitih in privlačnih MOOC-jev.

Zbrane informacije so bile organizirane v več sklopov, ki jih predstavlja **5. poglavje** tega poročila:

- Pregled literature o MOOC-jih, ki vključuje zgodovinski pristop k MOOC-jem, trenutno stanje, vključno s taksonomijo MOOC-jev, seznam glavnih platform, ki se uporabljajo za distribucijo MOOC-jev, in različne profile uporabnikov MOOC-jev.
- Študije primerov o uporabi MOOC-jev, iz katerih lahko razberemo glavne značilnosti tečajev za vsako posamezno vrsto in tako opredelimo dejavnike, zaradi katerih so MOOC-ji privlačni, a

hkrati tudi uporabni. Glavni cilj je analiza strukture tečajev in organizacija predmetnika za različne vrste tečajev.

- Podatkovna baza o MOOC-jih, katerih cilj je splošno poklicno usposabljanje. Ocenimo učinkovitost MOOC-jev (na podlagi dostopnih statističnih podatkov o udeležbi) in preučimo metode testiranja in izdajanja certifikatov, saj trendi kažejo, da večina uporabnikov MOOC-jev ne želi pridobiti certifikata, temveč po tečaju brskajo kot »neprijavljeni udeleženci«.
- Učne metodologije lahko vpeljemo znotraj MOOC-jev. Razmislek o možni vpeljavi spreminjanja učenja v igro in učenja na podlagi igre ter o ciljih prenosa koristi, ki jih ima takšno učenje, v MOOC.
- Zadnji del poglavja vsebuje končne določbe, ki jih moramo upoštevati, ko načrtujemo vzpostavitev MOOC-ja. Seznam izbir, ki jih moramo opraviti, se predstavi v obliki kontrolnega seznama, skupaj z diagramom, ki povzema glavna vprašanja glede MOOC-jev.

2.6 Terenske raziskave – Načrtovanje in metodologija

Zadnje poglavje poročila se ukvarja z metodologijo in orodji za načrtovano anketo na terenu, ki bo omogočila kartiranje kompetenc in ustvarjanje vzorcev novih veščin, ki jih bodo morali pridobiti novi menedžerji. To bo upoštevano pri vzpostavitvi evropskih predmetnikov za nov poklicni profil TECLOM, ki bo imel več naprednih podjetniških in vodstvenih veščin. Orodja, ki so bila razvita za izvajanje raziskav na terenu, se uporabljajo v okviru vprašalnikov za MSP-je in visokošolske ustanove, s katerimi lahko ugotovimo glavne potrebe in kakšno podporo potrebujejo MSP-ji, da postanejo »učinkoviti in inovativni«. Prepoznamo tudi glavne prednosti poučevanja medpredmetnih veščin, še posebej podjetništva, preko MOOC-jev.

17

Cilj raziskav na terenu je zbiranje ključnih podatkov o:

- glavnih težavah, s katerimi so soočena mikropodjetja in MSP-ji na področju tekstilij in oblačil: (1) uvajanje izvozno usmerjenih strategij; (2) uvajanje netehnoloških in tržnih inovacij; (3) preoblikovanje procesov v smeri trajnostnega razvoja, CSR in kakovosti; (4) zavzemanje za spremembe in učinkovitost s pomočjo inovativnih podjetniških veščin; ter tudi o glavni potrebni podpori;
- glavnih ovirah/spodbudah, s katerimi se soočajo tekstilne in oblačilne visokošolske ustanove pri uvajanju inovativnih MOOC-jev;
- glavnih dokazanih prednostih poučevanja medpredmetnih veščin, predvsem podjetništva.

Posebna pozornost bo namenjena predmetom in izzivom, za katere velja, da so kritičnega pomena za evropski tekstilni in oblačilni sektor:

- Pomen **izvozno usmerjenih strategij**, ki zahtevajo kombinacijo *veščin trženja blagovnih znamk, trženja in distribucije* za menedžerje ter sposobnosti za ustvarjanje izvoznih pogojev, kot so *zaščita pravic intelektualne lastnine*, dostop do izvoznih kreditov in finančnih instrumentov, ki omogočajo industrializacijo ter komercializacijo rezultatov inovacij.
- Razširitev koncepta inovacij s tehnoloških na **netehnološke inovacije**, in sicer z uvedbo novih organizacijskih in tržnih metod. To zahteva *dobro komunikacijo* s končnim porabnikom in boljše poznavanje vprašanj, povezanih s *tržno inovacijo* (umeščanje izdelka, promocija izdelka in določanje cene), in *veščinemasovnega prilagajanja izdelkov potrebam individualnih strank, projektnega vodenja in upravljanja pravic intelektualne lastnine* ter odnosov z raziskovalnimi centri.
- Vprašanja **trajnostnega razvoja** na področju zaščite okolja in globalne družbene odgovornosti. Menedžerji se bodo morali osredotočiti na *energijsko učinkovitost in nadzor izpustov* (kontrola kakovosti se osredotoča na okoljske standarde), hkrati pa bodo morali izboljšati svojo sposobnost, da *preoblikujejo procese v skladu s CSR in kakovostjo*. Poleg tega bodo morali utrditi vse osnove, tako da bo kupec zaupal družbi, da so njeni izdelki proizvedeni s ciljem *zmanjševanja negativnega vpliva na okolje*.
- Prevladovanje osnovnih vodstvenih in **podjetniških veščin**, tj. zmožnost sprejemati odločitve, ki temeljijo na oceni tveganja (*sprejemanje tveganih odločitev*), zmožnost reorganizacije in vpeljave priložnosti za poslovno rast (*kreativnost in kritično mišljenje*) in druge mehke veščine, kot so *kommunikacija in sodelovanje, upravljanje stroškov, vodenje projektov, upravljanje s časom in upravljanje s kakovostjo*.

V tem kontekstu bo terenska anketa, naslovljena na visokošolske ustanove, osredotočena tako na nove veščine, ki jih bodo pridobili menedžerji tekstilnih in oblačilnih MSP-jev, kot tudi na inovativen pristop k učenju in podajanju, ki temelji na brezplačno dostopnem spletnem tečaju, za katerega je značilna izrazita uporaba simulacij in življenjskih situacij. To se bo dojemalo kot **mešano in spletno učenje** v različnih oblikah, pri čemer bo največ zanimanja osredotočenega na **množične odprte spletne tečaje (MOOC-je)** in na izkušnje ter/oziroma zanimanje sodelujočih in njihove potrebe pri razvoju takšnih spletnih tečajev.

Predvideva se, da bodo rezultati pokazali ovire in spodbude, s katerimi se srečujejo tekstilne in oblačilne visokošolske ustanove pri uvajanju inovativnih MOOC-jev.

Ugotovitve terenske raziskave bodo pripeljale do kartiranja kompetenc in ustvarjanja vzorcev novih veščin, ki jih bodo morali pridobiti novi menedžerji. To bo upoštevano pri vzpostavitvi evropskih predmetnikov za nov poklicni profil TECLOM, ki bo imel več naprednih podjetniških in vodstvenih veščin.

Terenske raziskave bodo poleg tega privedle do primerjalnega raziskovalnega poročila, v katerem bodo poudarjeni glavni elementi, ki jih je treba upoštevati pri načrtovanju projektних izdelkov. Poročilo bo podajalo dovolj informacij za vpeljavo strategije za prihodnje z znanjem bogate in inovativne tekstilne ter oblačilne MSP-je.

Terenske raziskave temeljijo na anketnih vprašalnikih, ki bodo oblikovani v skladu s standardno raziskovalno metodologijo in s pomočjo rezultatov teoretične raziskave. Uporabljeni bodo večinoma za menedžerje iz *MSP-jev/mikropodjetij* in relevantne udeležence z *visokošolskih ustanov, ki so del tekstilnega in oblačilnega sektorja*. Poleg tega se to orodje lahko uporabi tudi pri drugih strokovnjakih, udeležencih oziroma lokalnih/državnih organih.

Terenska raziskava želi odkriti ovire/spodbude, s katerimi se soočajo tekstilne in oblačilne visokošolske ustanove pri vpeljavi MOOC-jev, ter druge dokazane prednosti poučevanja medpredmetnih veščin, predvsem podjetništva, za MSP-je. Končni rezultat terenskih raziskav bo primerjalno raziskovalno poročilo, v katerem bodo poudarjeni glavni elementi, ki jih je treba upoštevati pri načrtovanju projektних izdelkov. Poročilo bo podajalo dovolj informacij za vpeljavo strategije za prihodnje z znanjem bogate in inovativne tekstilne ter oblačilne MSP-je.

Uporabili bomo 400 anketnih vprašalnikov, s katerimi bomo dobili vpogled v potrebe in trenutno miselnost evropskih MSP-jev/mikropodjetij in visokošolskih ustanov, ki spadajo v tekstilni in oblačilni sektor, in sicer v vseh partnerskih državah (50 na posamezno državo). Izbrani anketiranci bodo imeli dva različna profila:

- menedžerji (in druge osebe na menedžerskih položajih) iz evropskih tekstilnih in oblačilnih mikropodjetij ter MSP-jev, ki so trenutno zaposleni (približno 40 anketirancev na državo);
- relevantni udeleženci iz evropskih visokošolskih ustanov, ki spadajo v tekstilni in oblačilni sektor (ljudje na menedžerskih položajih, učitelji itn.), ki so trenutno zaposleni (približno 10 anketirancev na državo).

2.7 Zaključki

Projekt TECLO, Mreženje znanja v tekstilnem in oblačilnem inženiringu, je nastal iz naslednjih razlogov: za izboljšanje sektorskega prepoznavanja in predvidevanja potreb po veščinah in njihovo umeščanje v visokošolske ustanove; za razvoj potrebnih vodstvenih veščin glede na spremembe na evropskem trgu dela; kot pomoč univerzam pri razvoju predmetnikov, ki so relevantni in izpolnjujejo potrebe sektorja, tako da diplomiranci pridobijo prave veščine in miselnost za trg dela, predvsem s spodbujanjem tesnejšega sodelovanja z delodajalci na področju tekstilij in oblačil.

Cilj je posodobiti evropski visokošolski sistem na področju tekstilij in oblačil, in sicer preko boljšega predvidevanja potreb po veččinah na podlagi trajnega partnerstva med izobraževalnim sektorjem in delodajalci, ki je še kako potrebno.

Poglavje o zaključkih zajame glavne točke in ponuja usmeritve za nadaljnje raziskave in razmislek. Oцени potrebe evropskih tekstilnih in oblačilnih MSP-jev, pri čemer se osredotoča na rast, inovacije in trajnostni razvoj skozi okvir, ki bo predvideval potrebne veščine in privedel do boljše kvalificiranih strokovnjakov. Sodelovanje med strokovnimi združenji, delodajalci in višješolskimi ustanovami pri oblikovanju prihodnjih predmetnikov je osnovnega pomena za preživetje in rast sektorja.

Končni rezultat terenskih raziskav bo primerjalno raziskovalno poročilo, v katerem bodo poudarjeni glavni elementi, ki jih je treba upoštevati pri načrtovanju projektnih izdelkov. Poročilo bo dajalo dovolj informacij za vpeljavo strategije za prihodnje z znanjem bogate in inovativne tekstilne ter oblačilne MSP-je.

Potencialno korist od poročila imajo lahko: izobraževalne ustanove (univerze, tehnološki inštituti), podjetja (MSP-ji, dobavitelji, raziskovalni centri itn.), javna telesa (trgovinske zbornice, lokalne vlade, strokovna združenja) in uporabniki (študenti, proizvodna podjetja, kreativna podjetja, raziskovalci, oblikovalci, projektni vodje) na evropski, državni in regionalni ravni.

2.8 Priloge

Šest prilog, ki so del poročila, daje dodatne informacije o vsebini, ki je predstavljena v njegovem glavnem delu. Natančneje, PRILOGA 1 vsebuje seznam glavnih mednarodnih centrov za spremljanje/združenj, raziskovalnih središč in visokošolskih ustanov tako na evropski kot državni ravni. PRILOGA 2 predstavi uporabne publikacije, ki zadevajo nove veščine, potrebne v tekstilnem in oblačilnem sektorju. PRILOGA 3 vsebuje glavna evropska sektorska poročila o novih veščinah za prihodnji tekstilni in oblačilni sektor. PRILOGA 4 se nanaša na najboljše prakse in študije primerov o sodelovanju med MSP-ji in visokošolskimi ustanovami. PRILOGA 5 se ukvarja s trendi in pristopomk ustvarjanju učinkovitih in privlačnih MOOC-jev. Izvaja raziskavo, v okviru katere poglobljeno preuči tečajno okolje 76 MOOC-jev, poleg tega pa poroča tudi o seznamu študij primerov/dobrih praks, ki zadevajo uporabo MOOC-jev za poučevanje medpredmetnih veščin. PRILOGA 6 ponuja dva vprašalnika, pri čemer je eden namenjen podjetjem, drugi pa visokošolskim ustanovam. Vprašalnika sta pripravljena v skladu s standardno raziskovalno metodologijo in uporabljata rezultate teoretičnih raziskav, omenjenih v tem poročilu. Uporabljena bosta večinoma za menedžerje iz MSP-jev/mikropodjetij in relevantne udeležence z visokošolskih ustanov, ki so del tekstilnega in oblačilnega sektorja. Terenska raziskava želi odkriti ovire/spodbude, s katerimi se soočajo tekstilne

in oblačilne visokošolske ustanove pri vpeljavi MOOC-jev, ter druge dokazane prednosti poučevanja medpredmetnih veščin, predvsem podjetništva, za MSP-je.